

STANOVISKO ETICKÉ KOMISE UNIVERZITY KARLOVY K PODNĚTU Č. 1/2025

Předkladatelé podnětů:

TM

Dotčená osoba:

TP

Datum podání podnětu:

30. ledna 2025

Předmět podání:

Podezření z neetického vyjadřování dotčené osoby na jejím veřejném facebookovém profilu ve smyslu nepodložených pomluv a spekulací vůči předkladateli podnětu.

Dotčená ustanovení Etického kodexu UK:

Část I. články 6, 7, 8, 10 a 15

Stanovisko komise:

Komise konstatuje, že výroky dotčeného na sociální síti Facebook ze dne 27. ledna a 29. ledna nedošlo k porušení Etického kodexu Univerzity.

Z hlediska zachování dobrého jména Univerzity a s přihlédnutím k požadavkům na ctění mravních principů a zásad nepovažuje komise za příkladné jednání a vyjadřování žádného z aktivních aktérů podnětem popsané situace na Katolické teologické fakultě. Z tohoto důvodu komise vyzývá ke zdrženlivosti při projevech, zejména v médiích nebo na sociálních sítích, a to obzvláště v případech, kdy mají tyto projevy potenciál zasahovat do osobnostních práv jiných členů akademické obce.

Odůvodnění:

I.

Komise obdržela dne 30. ledna podnět od TM s předmětem *Podezření z neetického vyjadřování se TP na jeho veřejném facebookovém profilu ve smyslu nepodložených pomluv a spekulací vůči předkladateli podnětu* a zařadila jej jako podnět č. 1/2025. Tento podnět je projednatelný, jelikož byl podán členem akademické obce.

II.

Smyslem Etického kodexu je navazovat na pravidla stanovená závaznými právními předpisy a dále je rozvíjet ve specifickém akademickém prostředí. (srov. část I. zejm. čl. 5 a 7). Etický kodex je proto třeba vnímat v kontextu těchto závazných právních předpisů. Etický kodex navíc vyžaduje od členů akademické obce Univerzity Karlovy, aby *dodržovali mravní principy a zásady i základní pravidla slušného chování a aby kritické podněty podávali věcně podložené*; tyto požadavky však coby normy pro mezilidské jednání nikdy nemohou převážet nad právem na svobodu projevu, které zaručují Listina základních práv a svobod a Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Z výše uvedeného lze usoudit, že Etický kodex není dokumentem existujícím ve vzduchoprázdnu. V obou projednávaných podnětech jde o typickou kolizi práva na svobodu projevu s osobnostními právy. S přihlédnutím ke specifickým akademického prostředí proto lze při zkoumání hranice mezi právem na ochranu osobnosti a právem na svobodu projevu využít závěry ze soudních rozhodnutí v obdobných případech.

Ústavní soud považuje za nezbytné hodnotit projev v celkovém kontextu, ať už celého sdělení, nebo dokonce i celé situace.¹ Je-li hodnotící soud založen na věcném základu (nejde-li tedy např. o zcela subjektivní hodnocení uměleckého díla), je nutné posuzovat, nakolik z něj skutečně vychází. Například expresivní hodnocení „čórka“ implikuje, že osoba, která je předmětem projevu se měla dopouštět krádeží apod.²

Při hodnocení, zda převládá ochrana osobnosti nad právem na svobodu projevu zohledňuje judikatura i postavení osoby, které se sdělení týká. Větší intenzitu ochrany požívá soukromá osoba, oproti tomu u osoby veřejně činné je míra přijatelného zásahu do jejích osobnostních práv širší. Přičemž se jedná nejen o osoby v aktuální funkci, nýbrž i o možné kandidáty, jako osoby veřejného zájmu.³

Při zkoumání, zda sdělení nějaké osoby zasahuje do osobnostních práv osoby jiné judikatura rozlišuje mezi *skutkovými tvrzeními* (data, informace, fakta, konstatování určité objektivní skutečnosti) a *hodnotícími soudy* (názory, ideje, postoje). V případě skutkových tvrzení je třeba zkoumat jejich pravdivost, naopak u hodnotících soudů to z jejich podstaty není možné. Přičemž je nutné zdůraznit, že svoboda projevu nechrání nepravdivá tvrzení.

V případě hodnotících soudů je nutné posoudit jejich urážlivost a adekvátnost. Z povahy věci mohou být přehnané či nadnesené. Vyjadřování názorů v lidském společenstvím, jakým je například Univerzita Karlova, nemůže být zcela emocí prosté, přičemž i taková vyjádření jsou svobodou projevu chráněny, neboť také mohou nést jistý obsah, např. oprávněné rozhořčení. Ústavní soud k hodnotícím soudům uvádí v nálezu sp. zn. I. ÚS 823/11 následující: „*V rámci demokratické pluralitní společnosti je každému dovoleno vyjadřovat se k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy.*“

Klíčové pro posouzení zásahu do osobnostních práv je také, čeho se samotný výrok týká, tedy co je jeho předmětem. Větší ochranu budou požívat soukromé záležitosti osoby oproti jejímu profesnímu životu. Obdobně přijatelnější bude kritika směřovaná k určité věci nebo konkrétnímu sdělení než kritika směřující přímo proti konkrétní osobě. Potenciální zásah do osobnostních práv bude silnější, je-li konkrétní osoba přímo jmenována, než je-li obecně kritizováno například jednání skupiny osob.

¹ Srov. nálezu sp. zn. I. ÚS 453/03: „*Ani nepřipadnost názoru kritika z hlediska logiky a podjatost kritika nedovolují samy o sobě učinit závěr, že kritik vybočil z projevu, který lze označit za přiměřený. Pouze v případě, že jde o kritiku věci či jednání osob veřejných, která zcela postrádá věcný základ a pro kterou nelze nalézt žádné zdůvodnění, je třeba považovat takovou kritiku za nepřiměřenou. Při tom je třeba vždy hodnotit celý projev uskutečňující se ve formě literárního, publicistického či jiného útvaru, nikdy nelze posuzovat toliko jednotlivý vytržený výrok anebo větu.*“

² Jak obdobně uvádí ke svobodě projevu vhodný příklad komentář od Husseiní, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021: „*Použití pojmu „vrah“ může být skutkovým tvrzením a označovat pachatele vraždy, v kontextu výroku „vrah české kultury“ půjde o metaforickou hyperbolu kritizující například výkony populárního zpěváka. Otázka použití metafory, hyperboly, či figurativních výrazů je tak otázkou kontextu. Klasifikovat některé výroky jako skutková tvrzení či hodnotící soudy tak není možné zcela izolovaně, nýbrž až v závislosti na kontextu užití a zařazení mezi jiné výroky.*“

³ Srov. např. rozsudek ESLP 49418/99, ve věci Hrico proti Slovensku.

Obdobně bude kritika přijatelnější v případě, že půjde o veřejně působící osobu, podle Ústavního soudu jde o výraz participace společnosti na věcech veřejných.⁴ Z výše zmíněného je tudíž zřejmé, že ustanovení Etického kodexu nepostačují sama o sobě k tomu, aby jednotlivá vyjádření mohla být posuzována jako neakceptovatelná, jestliže nám rámec právního řádu České republiky poskytuje jasný standard, jenž nemůžeme překračovat s čistým odvoláním na pravidla akademické etiky.

III.

Mají-li být výše uvedené obecné závěry soudů v obdobných případech aplikovány na právě projednávaný podnět, je třeba dojít k závěru, že v případě podnětem dotčených příspěvků na Facebooku převáží právo na svobodu projevu jejich autora nad dílčími ustanoveními Etického kodexu. Z tohoto důvodu došla komise k závěru, že nedošlo k porušení Etického kodexu.

Projevy učiněné dotčenou osobou v uvedených příspěvcích na sociální síti Facebook lze zařadit do kategorie hodnotících soudů založených na věcném základu, třebaže zvolená forma vyjádření může být vnímána jako neadekvátní, až urážlivá. V posuzovaném případě je tedy třeba vyřešit, zda konkrétní projevy zcela postrádají věcný základ s nelze pro ně nalézt žádné zdůvodnění. V takovém případě by bylo třeba považovat takovou kritiku za nepřiměřenou. Tak tomu však v projednávaném případě není.

Výrok o „zfanatizovaných jedincích“ z příspěvku ze dne 27. ledna je třeba (jak je výše uvedeno) hodnotit v kontextu celého sdělení, a tedy je třeba jej vnímat jako nadnesenou reakci na tvrzení na serveru lidovky.cz ze dne 23. ledna: „Dnes již máme k dispozici svědectví, že hned první týden semestru zajistili historici politické školení prvků o tom, kdo je na fakultě dobrý a kdo špatný. Řadě z nich byl tlak na politické angažování proti vedení fakulty nepříjemný, další byli jednoduše zmanipulováni.“⁵ V návaznosti na své dřívější stanovisko č. 9/23 zde komise nevnímá, že by docházelo k cílené denunciaci konkrétních osob, kterých by se dotčená osoba dopouštěla z titulu zastávané vedoucí akademické funkce a považuje výrok za soukromé a osobní vyjádření.

Jde-li o výroky o „loutce“ a „skutečných vládcích v pozadí“, tyto hodnotové výroky mohou mít z pohledu autora věcný základ v personálním i tvrzeném názorovém propojení zmíněných osob a současně s tvrzeným zklamáním ze změny ve funkci děkana, jehož projevem může být též výsledek hlasování o návrhu na odvolání děkana odhlasované týmě (byť lehce obměněným) akademickým senátem, který odvolaného děkana do funkce zvolil. Není úkolem Etické komise, aby prokazovala nebo naopak vyvracela tvrzené skutečnosti, zkoumala osobní přesvědčení autora o základu učiněných výroků, nebo řešila spory mezi členy akademické obce, které se projevují na jednáních samosprávných akademických orgánů.

⁴ Viz nálezn. sp. zn. IV. 23/05: „Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce o tom, že jde o kritiku dovolenou. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace občanské společnosti na věcech veřejných. (...) Má-li být svoboda projevu osoby kritizující v takových věcech omezena rozhodnutím soudu, je třeba, aby osoba dotčená prokázala, že kritika nebyla vyřčena v dobré víře nebo nešlo o fair kritiku. Přitom presumpcí dovolené kritiky je chráněn toliko hodnotící úsudek, nikoli tvrzení faktů, která v míře, v níž sloužila za základ kritiky, musí naopak důkazně prokazovat kritik sám, přičemž platí, že zásadně budou chráněna jen tvrzení pravdivých skutečností.“

⁵ srov. https://www.lidovky.cz/nazory/katolicka-teologicka-fakulta-univerzita-karlova-dekan-jaroslav-broz.A250123_093702_ln_nazory_lgs

K procedurálnímu požadavku předkladatele podnětu, aby byl dotčené osobě zaslán samotný podnět, komise uvádí, že s ohledem na fakt, že hodnotí veřejný projev dotčené osoby, nepovažuje další podklady a vyjádření za potřebné k jeho řádnému projednání. Dotčená osoba se bude moci vyjádřit ke stanovisku komise, které jí bude zasláno v souladu se čl. 3 odst. 8 opatření rektora č. 63/2018 (Jednací řád komise)). Komise považuje za podstatné zdůraznit, že osoby dotčené podanými podněty nejsou osobami „obviněnými“ a stanovisko komise není „odsuzujícím rozsudkem“, jak naznačuje předkladatel podnětu. Podobná kategorická tvrzení přísluší jiným orgánům.

Komise považuje za nutné zdůraznit, že v projednávaném případě jde o osobní subjektivní sdělení, které se týká fakultní, resp. univerzitní politiky. V tomto ohledu lze na situaci nahlížet obdobně, jako např. u vyjádření učiněných v rámci např. obecní samosprávy. Tomu je třeba přizpůsobit i posuzování emotivně zabarvených projevů. Odlišně by bylo třeba hodnotit situaci, kdy jeden člen akademické obce kriticky hodnotí výzkum či osobní záležitosti jiného člena akademické obce, nebo např. vystoupení studenta na semináři. Obdobně by kritika veřejného vystoupení občana v zastupitelstvu obce požívala větší míry ochrany, než kdyby se jednalo o konverzaci vedenou v soukromí. Komise však nevnímá sdělení, v němž člen akademické obce kriticky a emotivně hodnotí jednání samosprávného orgánu, jako sdělení, vůči němuž by se měla uplatnit výrazná míra ochrany osobnosti předkladatele podnětu a přiklání se k právu dotčené osoby projevit svůj názor.

Na závěr je třeba uvést, že univerzity jsou historicky místem, na kterém má svoboda projevu silné postavení. Tím spíše by bylo nesprávné a priori vyhodnotit jakýkoliv, byť emotivně zabarvený, projev kritizující procesy a rozhodování univerzitní samosprávy jako nesouladný s Etickým kodexem Univerzity Karlovy.

Stanovisko přijato komisí dne 15. 4. 2025

Hlasování komise: 6 pro, 0 proti, 0 se zdržel

Za správnost: Mgr. et Mgr. Marek Vácha, Ph.D., předseda komise